

УДК 336.01:332.01

Клименко Тетяна, кандидат економічних наук, ст. викладач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Чернігівський національний технологічний університет

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Запропоновано авторський підхід до трактування поняття “фінансовий потенціал розвитку регіону” та наведені його основні характеристики. Обґрунтовано методичні підходи до комплексної оцінки ефективності управління фінансовим потенціалом розвитку регіону з метою забезпечення його фінансової спроможності та соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: фінансова система регіону, фінансовий потенціал розвитку регіону, інформаційне забезпечення, принципи та методи оцінки.

Постановка проблеми. Економічне зростання вітчизняної економіки потребує забезпечення фінансовими ресурсами, обмежений обсяг яких на сьогодні загрожує збільшенням дефіцитності бюджетів усіх рівнів, кризою ліквідності та прибутковості суб'єктів господарювання, низьким рівнем платоспроможності населення, погіршенням інвестиційної привабливості й відтоком зовнішніх інвестицій. Значні соціально-економічні диспропорції розвитку регіонів країни, їх зростаюча залежність від фінансування з державного бюджету негативно вплинули на фінансове забезпечення регіонального розвитку. Тому врахування фінансового потенціалу кожного суб'єкта регіону, сприяння його нарощуванню забезпечить підвищення рівня регіональної самодостатності та стійкий розвиток.

Ефективне управління фінансовим потенціалом розвитку регіону потребує якісної оцінки його фінансових можливостей, виявлення загроз фінансовій спроможності та факторів, що обмежують рівень фінансового забезпечення території. У вітчизняній практиці відсутня єдина методика комплексної оцінки ефективності управління фінансовим потенціалом розвитку регіону, проте існують методики щодо оцінки окремих складових фінансового потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних аспектів управління фінансовим потенціалом розвитку регіону, а також його оцінки присвячені роботи таких українських і російських учених, як: В.Г. Борнос [2], І.М. Вахович [3], Ж.Г. Голодова [4], С.В. Зенченко [5], К.В. Іоненко [6], І.М. Камінська [3], М.А. Коваленко [7], М.А. Козоріз [8], Е.К. Конярова [10], В.С. Свірський [12] та інших. Проте, в роботах зазначених авторів відсутній єдиний підхід щодо трактування дефініції “фінансовий потенціал розвитку регіону”, визначення його складових і комплексної методики оцінки ефективності управління ним, що вимагає подальших досліджень у цьому напрямку.

Мета цієї статті полягає в обґрунтуванні методичних підходів до комплексної оцінки ефективності управління фінансовим потенціалом розвитку регіону з метою забезпечення його фінансової спроможності та соціально-економічного розвитку.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Розвиток регіонів неможливий без достатнього обсягу та якості фінансових ресурсів, дієвої ринкової інфраструктури, підтримки підприємництва та інших чинників, які потребують відповідного механізму формування й використання його фінансового потенціалу, який, у свою чергу, визначає фінансову спроможність регіону реалізувати тактичні та стратегічні цілі.

Фінансовий потенціал розвитку регіону – це сукупність фінансових ресурсів, можливостей їх формування, нарощування та ефективного використання відповідно до ендо- та екзогенних умов для задоволення потреб суб'єктів регіону та забезпечення його соціально-економічного розвитку.

Виходячи з наведеного трактування фінансового потенціалу розвитку регіону, можна виділити такі головні аспекти, що визначають його як економічну категорію:

- обсяг фінансового потенціалу характеризується сукупністю фінансових ресурсів, що наявні на території та необхідні для підтримки нормального функціонування її економіки;
- фінансовий потенціал визначає здатність регіону створювати (залучати) фінансові ресурси для задоволення потреб його суб'єктів та сприяння соціально-економічному розвитку;
- фінансовий потенціал відображає результат економічної діяльності суб'єктів регіону;
- фінансовий потенціал є резервом економічного захисту суб'єктів регіону від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз;
- фінансовий потенціал передбачає наявність інститутів, що сприяють ефективному управлінню фінансовими ресурсами регіону;
- фінансовий потенціал можна представити як динамічну систему, що відображає економічні відносини та зв'язки, має просторові та часові параметри.

Залежно від сфери формування фінансовий потенціал розвитку регіону можна класифікувати таким чином: бюджетний потенціал, фінансовий потенціал суб'єктів господарювання, фінансовий потенціал домогосподарств, фінансовий потенціал фінансово-кредитних установ, фінансовий потенціал зовнішніх інвесторів. Усі ці складові взаємопов'язані, що передбачає застосування комплексного підходу до їх дослідження.

Визначення ефективності управління фінансовим потенціалом розвитку регіону представляє собою дослідження фінансових відносин, що відбуваються на його території, з метою ідентифікації якісного й кількісного впливу факторів, виявлення основних тенденцій розвитку та розробки оптимальних рішень щодо вдосконалення процесів формування, нарощування та використання фінансового потенціалу регіону для забезпечення його соціально-економічного розвитку.

При формуванні системи оцінки фінансового потенціалу розвитку регіону необхідно дотримуватися певних умов, серед яких можна виділити такі [5, с.140]:

- формування єдиного інформаційного простору, який дозволяє адекватно оцінити різні напрями економічного регіонального розвитку та їх фінансову забезпеченість;
- застосування оціночно-аналітичної системи показників має бути реалізовано на всіх рівнях державного управління регіональним розвитком;
- розрахунки не повинні вимагати додаткових спеціальних знань і спеціальної підготовки щодо роботи з математичним і статистичним апаратом у зв'язку з обмеженістю кваліфікованих кадрів на місцевому рівні.

Цілі комплексної оцінки ефективності управління фінансовим потенціалом розвитку регіону залежать від споживачів цього дослідження, найголовнішими з яких можна назвати органи державної та місцевої влади. Саме вони використовують цю інформацію для формулювання або уточнення цілей і задач фінансової політики та для вибору відповідних інструментів її реалізації. Об'єктивна оцінка фінансового потенціалу дозволяє виявити реальні процеси, що відбуваються в регіоні, фактори, які на них впливають, тому її результати є основою для розробки стратегій регіонального соціально-економічного розвитку.

Представники бізнесу, зокрема з-за меж регіону, використовують інформацію про стан фінансового потенціалу з метою визначення рівня інвестиційної привабливості цієї території та прийняття відповідного рішення про розширення своєї підприємницької активності в цьому регіоні.

Інформаційне забезпечення оцінки фінансового потенціалу розвитку регіону передбачає такі джерела надходження даних:

- дані Державної служби статистики України та її територіальних підрозділів, яка є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в сфері статистики, діяльність якої спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через

Міністра економічного розвитку і торгівлі України. Держстат згідно покладених на нього завдань здійснює формування інформаційної бази для прогнозування та аналізу тенденцій і закономірностей соціально-економічного розвитку;

– дані Міністерства фінансів України, яке акумулює інформацію про стан управління державними фінансами (моніторинг виконання державного, місцевих і зведеного бюджетів України, інформація про державний борг країни та казначейські зобов'язання тощо);

– дані Національного банку України, який збирає, складає та поширює інформацію щодо грошово-кредитної статистики (огляд депозитних корпорацій, дані щодо кредитних та депозитних операцій, операцій з цінними паперами тощо) та статистики платіжного балансу, зовнішнього боргу й обмінних курсів;

– дані Державної казначейської служби України про виконання державного та місцевих бюджетів, які використовуються для прийняття управлінських рішень Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Адміністрацією Президента України, Міністерством фінансів України, Державною казначейською службою України, податковими та статистичними органами та ін. Ця інформація використовується також науковцями, економістами, міжнародними фінансовими організаціями для оцінки ефективності управління бюджетними коштами в країні;

– дані місцевих органів влади, зокрема обласних адміністрацій, щодо розвитку регіональної економіки;

– результати опитування вітчизняних і зарубіжних експертів у галузі регіональних фінансів, зокрема дані рейтингових агентств.

В Україні рейтингові агентства діють на підставі Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року №208-р [9].

Провідними вітчизняними рейтинговими агентствами, включеними до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, є:

1) Рейтингове агентство “IBI-Rating”, яким розроблені та практично впроваджені методологічні підходи до визначення кредитного рейтингу підприємства (по галузях), банківської установи, фінансової небанківської установи, страхової компанії, органу місцевої влади (муніципалітету) та їх боргових інструментів.

2) Національне рейтингове агентство „Рюрік”, фахівці якого використовують спеціальні методики оцінки кредитоспроможності для підприємств, комерційних банків, фінансових компаній, страхових компаній.

3) Рейтингове агентство “Експерт-Рейтинг” займається складанням індивідуальних рейтингів для банків, компаній з управління активами, страхових компаній, промислових підприємств, міст та регіонів, визначає ефективність корпоративного управління та інвестиційної привабливості. Агентство активно співпрацює з міжнародними фінансово-кредитними організаціями, великими міжнародними банками, консалтинговими та аудиторськими компаніями.

4) Рейтингове агентство “Кредит-Рейтинг”, яке визначає кредитні рейтинги підприємствам, банкам, страховим компаніям, органам місцевого самоврядування.

5) Компанія “Українське кредитно-рейтингове агентство” надає послуги з рейтингового оцінювання банків і інших фінансових установ, підприємств різних секторів економіки, муніципалітетів, емітентів облігацій.

6) Рейтингове агентство “Стандарт-Рейтинг” проводить постійні дослідження банківського та страхового ринків, ринку державних цінних паперів, кредитного ринку, ринку вкладів населення, ринку корпоративних облігацій тощо.

Серед зарубіжних найбільш впливових рейтингових агентств можна виділити: Fitch (здійснює дослідження й аналіз комерційних і державних організацій, у тому числі скла-

дає рейтинги оцінки рівня ймовірності дефолту емітента або держави, рівня повернення активів в разі настання дефолту), Moody's (оцінює кредитний рейтинг позичальників за стандартизованою шкалою та здійснює дослідження й аналіз комерційних і державних організацій) та Standard & Poor's (займається аналітичними дослідженнями фінансового ринку, зокрема складанням довго- та короткострокових кредитних рейтингів для оцінки здатності емітента своєчасно виконувати свої боргові зобов'язання, оцінкою нефінансових ризиків, пов'язаних з купівлею акцій компаній на ринках, що розвиваються, та призначений для інвесторів, які вкладають кошти в акції цих компаній тощо).

Не заважаючи на достатньо значну кількість джерел отримання інформації для оцінки фінансового потенціалу розвитку регіонів України, варто відмітити обмежений доступ до деяких важливих показників фінансового забезпечення територій.

Оцінка ефективності управління фінансовим потенціалом розвитку регіону має ґрунтуватися на таких принципах (рис. 1):

- принцип системності обумовлений тим, що досліджувані явища та процеси представляють собою складні системи як сукупності певних елементів та відносин. Тому, дослідження окремого об'єкта має передбачати вивчення його як єдиного цілого, як сукупності елементів, а також як елемента іншої системи вищого рівня, який взаємодіє з іншими елементами;

- принцип достовірності передбачає, що дослідження явища або процесу має ґрунтуватися на використанні реальних та найбільш повних даних, а результати дослідження мають бути підтверджені відповідними аналітичними розрахунками;

- принцип об'єктивності передбачає, що оцінка досліджуваного об'єкта має бути обмежена від впливу суб'єктивних факторів;

- принцип систематичності полягає в необхідності проведення періодичного моніторингу об'єкта, що досліджується;

- принцип комплексності передбачає дослідження зміни об'єкта в структурі та в динаміці, виявлення причинно-наслідкових зв'язків;

- принцип науковості передбачає застосування наукових методик та методів пізнання досліджуваних явищ та процесів із впровадженням сучасних інформаційних технологій;

- принцип дієвості передбачає використання результатів дослідження для прийняття управлінських рішень.

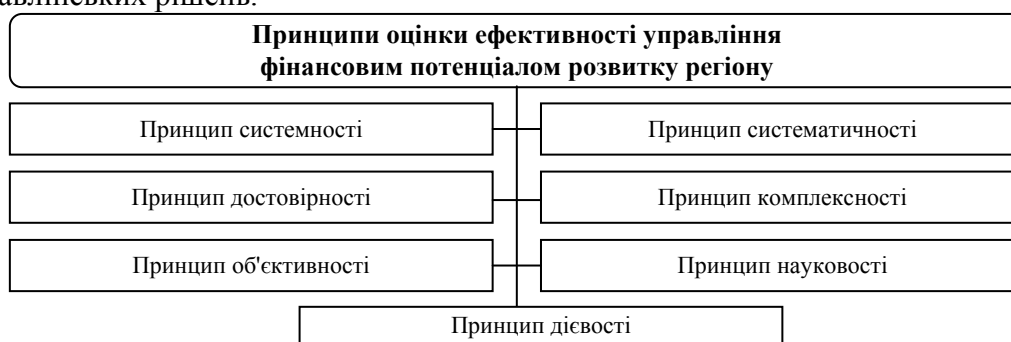

Рис. 1. Принципи оцінки ефективності управління фінансовим потенціалом розвитку регіону¹

Ефективність проведення дослідження фінансового потенціалу розвитку регіону прямо залежить від дотримання вказаних вище принципів, що, в свою чергу, сприятиме ефективному управлінню регіоном та досягненню поставлених цілей.

Серед основних методів оцінки рівня фінансового потенціалу розвитку регіону пропонуємо виділити такі [1, с. 72; 11, с. 59]:

¹ Складено автором

1) метод спостереження (полягає в розрахунку фінансових показників і порівнянні їх значень з нормативами, з середніми галузевими показниками, з даними попередніх років, з плановими показниками, показниками провідних регіонів країни тощо);

2) метод експертної оцінки (ґрунтується на досвіді провідних фахівців);

3) метод аналізу та обробки сценаріїв (полягає в організації взаємодії фахівців різних напрямків при постановці та вирішенні складних фінансових проблем з використанням сучасних засобів математичного моделювання);

4) методи оптимізації (використовуються при аналітичному описі процесів, що досліджуються, для синтезу якого-небудь одного обраного критерію управління фінансовим потенціалом);

5) кориснісні методи (дозволяють оперувати з багатьма показниками й кількісними, й якісними);

6) методи розпізнавання образів (полягають у перетворенні вхідної інформації (параметрів, ознак) у вихідну (висновки про віднесення образу до складової фінансового потенціалу);

7) методи теорії нечітких систем (дозволяють формалізувати неточні, недосконалі, суперечливі знання, тобто наближують комп'ютерну мову до природної для спеціалістів мови).

Перелік цих методів можна розширити в залежності від потреб управління фінансовим потенціалом розвитку регіону.

На основі наведеного вище дослідження методичних підходів, нами запропоновано алгоритм проведення комплексної оцінки ефективності управління фінансовим потенціалом розвитку регіону (рис. 2), який включає 5 основних етапів.

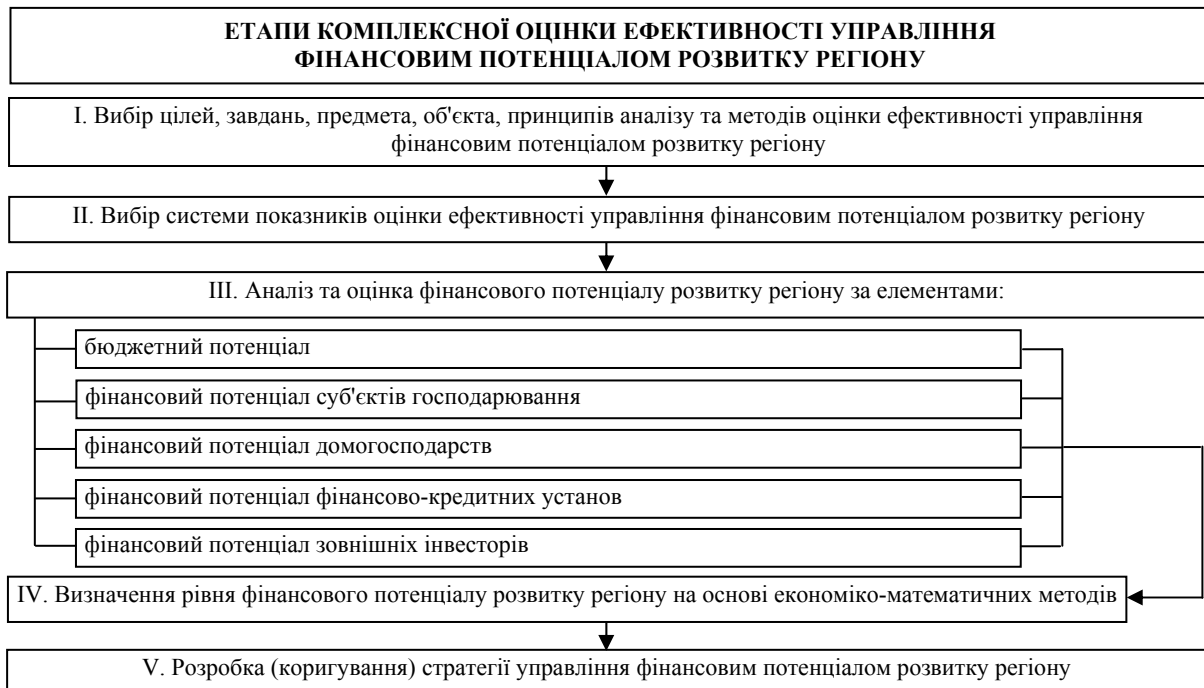

Рис. 2. Алгоритм проведення комплексної оцінки ефективності управління фінансовим потенціалом розвитку регіону¹

Запропонована методика дозволить оцінити рівень фінансового потенціалу розвитку регіону, виявити слабкі місця та резерви його нарощування, на основі чого проводити корегування регіональної фінансової політики.

¹ Розроблено автором

Висновки. Ефективне управління фінансовим потенціалом розвитку регіону неможливе без якісної його оцінки. Визначення обсягу фінансового потенціалу дозволяє оцінити реальні фінансові можливості регіону взагалі та окремих його суб'єктів (місцевих органів самоврядування, суб'єктів господарювання, домогосподарств, фінансово-кредитних установ, зовнішніх інвесторів). На основі такої оцінки планування соціально-економічного розвитку регіонів буде більш ефективно, адже відбуватиметься оптимальніше застосування інструментарію управління.

До сьогодні не існує загальнодержавної методики оцінки фінансового потенціалу розвитку регіонів, на основі якої можна було б розробляти програми регіонального розвитку. Науковці донині не виробили єдиного підходу до системи показників оцінки фінансового потенціалу, а їх рекомендації щодо реалізації механізму управління фінансовим потенціалом на регіональному рівні не знайшли практичного втілення.

Враховуючи, що фінансовий потенціал розвитку регіонів відображає не тільки наявні фінансові ресурси, але й можливості їх формування, нарощування, використання, то, на нашу думку, поряд із кількісними показниками, що характеризують обсяг фінансового потенціалу кожної складової, варто наводити й якісні індикатори ефективності управління ними.

Необхідно вибудувати постійну систему моніторингу фінансового потенціалу розвитку регіону, яка передбачає облік, збір, аналіз та розповсюдження інформації, проведення додаткових інформаційно-аналітичних обстежень (опитувань та ін.) та оцінку (діагностику) стану, тенденцій розвитку й гостроти конкретних регіональних фінансово-економічних проблем [5, с. 145]. Суб'єкти матимуть змогу отримувати оперативну, повну та достовірну інформацію про фінансові потоки в регіоні, про стан його фінансового потенціалу, на основі якої прийматимуть більш ефективні управлінські рішення, здійснюватимуть планування та прогнозування своєї фінансово-господарською діяльністю з більшою ймовірністю.

Список використаних джерел

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : [монографія] / О.І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
2. Боронос В.Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території : [монографія] / В.Г. Боронос. – Суми: СумДУ, 2011. – 310 с.
3. Вахович І.М. Фінансова спроможність регіону : діагностика та механізми забезпечення : [навчальний посібник] / І.М. Вахович, І.М. Камінська. – Луцьк: Надстир'я, 2009. – 400 с.
4. Голодова Ж.Г. Формирование и управление финансовым потенциалом региона в целях обеспечения его экономического роста : автореф. дис. на соиск. уч. степени док. экон. наук : спец. 08.00.10 “Финансы, денежное обращение и кредит” / Ж.Г. Голодова. – Москва, 2010. – 46 с.
5. Зенченко С.В. Формирование и оценка регионального финансового потенциала устойчивого развития экономики территории : теория и методология : дис. на соискание уч. степени док. экон. наук : спец. 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством: региональная экономика”; 08.00.10 “Финансы, денежное обращение и кредит” / С.В. Зенченко. – Ставрополь, 2009. – 316 с.
6. Іоненко К.В. Формування та оцінка фінансового потенціалу регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук : спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / К.В. Іоненко. – К., 2007. – 21 с.
7. Коваленко М.А. Фінанси регіону : [навчальний посібник] / [М.А. Коваленко, Т.О. Мацієвич, Г.М. Полевик, Н.В. Радванська]; за ред. проф. М.А. Коваленка. – Херсон: Олді-Плюс, 2010. – 312 с.
8. Козоріз М.А. Фінансовий потенціал регіонів України: проблеми оцінки і використання [Електронний ресурс] / М.А. Козоріз // Економічні науки. Серія “Облік і фінанси”. – 2010. – Випуск 7 (25). – Ч.4. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_oif/2010_7_4/index.htm

9. Концепція створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 року №208-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/208-2004-%D1%80>

10. Конярова Э.К. Управление воспроизводством финансового потенциала (на примере Удмуртской Республики) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика)”; 08.00.10 “Финансы, денежное обращение и кредит (государственные финансы)” / Э.К. Конярова. – Ижевск, 2005. – 24 с.

11. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / [под ред. Е.А. Олейникова]. – М.: ЗАО “Бизнес-школа “Интел-Синтез”, 1997. – 288 с.

12. Свірський В. Фінансовий потенціал: теоретико-концептуальні засади / В. Свірський // Світ фінансів. – 2007. – №4(13). – С.43-51.